

22. Yapılandırmacı yaklaşım çerçevesinde geliştirilen Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarında dünya edebiyatının öğretimi

Fatih VEYİS¹

Büşra YALÇIN²

Ayşegül KAYAR MUSLU³

APA: Veyis, F. & Yalçın, B. & Kayar Muslu, A. (2023). Yapılandırmacı yaklaşım çerçevesinde geliştirilen Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarında dünya edebiyatının öğretimi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (34), 355-377. DOI: 10.29000/rumelide.1316153.

Öz

Milletlerin kendi toplumlarına ait gelenek, görenek ve kültürlerinden beslenen edebî yaratılar milli bir edebiyatı oluştururken tüm dünya milletlerinin edebî eserlerinin oluşturduğu genel çerçeve ise dünya edebiyatı kavramıyla karşılanmaktadır. Türk milli eğitim sistemi içerisinde ortaöğretim düzeyinde öğrencilerin dünya edebiyatını tanıyabilecekleri ders Türk dili ve edebiyatı dersi'dir. Bu durumdan hareketle bu çalışmada yapılandırmacı öğretim yaklaşımı temel alınarak hazırlanan yakın dönem Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programlarında dünya edebiyatına ne derece ve şekilde yer verildiği incelenmiştir. Araştırma durum çalışması deseniyle yürütülmüş ve 2005, 2011, 2015, 2017 ve 2018 yıllarında hazırlanan öğretim programlarında yer alan dünya edebiyatı ile ilgili veriler betimsel analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir. 2005 ve 2011 programlarında amaç, metin seçimi ve kazanım konularında dünya edebiyatı ile ilişkilendirilebilecek veriler bulunmakla birlikte dünya edebiyatı öğretiminin sınırlı ve yüzeysel olduğu, Türk edebiyatını tür, içerik ve zihniyet açısından etkilemesi yönüyle Batı edebiyatına yönelik kazanım ve etkinliklere yer verildiği görülmüştür. 2015 ve sonrasındaki programlarda metin ve tür merkezli planlamaya geçilmesiyle birlikte belirli türlerde dünya edebiyatından metinlere yer verilmesi noktasında daha somut ve planlı bir düzenleme söz konusudur. 2015 programında dünya edebiyatından yer verilen metinler masal/fabl, destan/efsane, roman, deneme ve söylev türündedir. Bu planlamaya göre programda dünya edebiyatından 5 metin türünden alınacak 6 edebî metne yer verilirken 2017 ve 2018 programlarında bu türlere şiir, tiyatro, mektup/e-posta, hikâye de eklenerek toplamda 9 farklı türden 10 metne yer verilmiştir. İncelenen programlarda dünya edebiyatının öğretimi konusunda zamanla nicelik ve nitelik açısından gelişim olduğu görülse de programlarda dünya edebiyatı öğretimi bir sanat eğitimi yaklaşımıyla değil, Türk edebiyatı geleneğini nasıl etkilediğini karşılaştırmalı metin çalışmaları yoluyla göstermek amacıyla yer almaktadır.

Anahtar kelimeler: Türk dili ve edebiyatı eğitimi, dünya edebiyatı, öğretim programı, yapılandırmacı yaklaşım.

¹ Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi (Erzurum, Türkiye), fatih.veyis@atauni.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4874-7643 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 04.04.2023-kabul tarihi: 20.06.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1316153]

² YL Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Erzurum, Türkiye), nebus25@hotmail.com ORCID ID: 0000-0003-3180-4215

³ Öğr. Gör., Bayburt Üniversitesi, Rektörlük, Ortak Dersler Bölümü (Bayburt, Türkiye), aysegulkayar@bayburt.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-5550-7357

Teaching world literature in Turkish Language and Literature curriculums developed within the framework of constructivist

Abstract

While the literary creations fed by the traditions, customs and cultures of the nations' own societies constitute a national literature, the general framework formed by the literary works of all the world nations is met with the concept of world literature. In the Turkish national education system, the course in which students can get to know world literature at secondary level is Turkish language and literature course. Based on this situation, it has been examined to what extent and how world literature is included in the recent Turkish literature teaching programs prepared on the basis of the constructivist teaching approach. The research was conducted with a case study pattern and the data on world literature included in the curriculum prepared in 2005, 2011, 2015, 2017 and 2018 were analyzed and evaluated using the descriptive analysis technique. Although there are data that can be associated with world literature on purpose, text selection and acquisition in 2005 and 2011 programs, it has been observed that world literature teaching is limited and superficial, and that it includes acquisitions and activities for Western literature in terms of affecting Turkish literature in terms of genre, content and mentality. With the transition to text and genre-centered planning in 2015 and later programs, there is a more concrete and planned arrangement in terms of including texts from certain genres from world literature. The 2015 program is in the genres of fairy tales/fables, epics/legends, novels, essays and speeches. According to this planning, 6 literary texts from 5 text types from world literature were included in the program, while in 2017 and 2018 programs, poetry, theater, letter/e-mail, and story were added to these genres, and a total of 10 texts from 9 different genres were included. Although it is seen that there has been an improvement in terms of quantity and quality in the teaching of world literature in the examined programs, world literature teaching in the programs is not included with an art education approach, but in order to show how it affects the Turkish literature tradition through comparative text studies.

Keywords: Turkish language and literature education, world literature, curriculum, constructivist approach

Giriş

Milletlerin kendi toplumlarına ait gelenek, görenek ve kültürlerinden beslenen edebî yaratılar milli bir edebiyatı oluştururken tüm dünya milletlerinin edebî eserlerinin oluşturduğu genel çerçeve ise dünya edebiyatı kavramıyla karşılanmaktadır. Milletleri tanımının en önemli araçlarından biri de onların edebî yaratılarını okumak ve incelemektir. Bu açıdan dünya edebiyatı kavramı, kapsamı itibarıyla edebî eser vermiş olan tüm kültürleri içerisine alan geniş bir kavramdır. Bu yönüyle toplumların milli edebiyatları dışındaki edebî ürünlerle tanışmaları uluslararası düzeyde bir kültürel farkındalığın ve düşünce zenginliğinin oluşmasına yardımcı olmaktadır. Milli edebiyat ve dünya edebiyatı kavramları ilk bakışta birbiriyle çelişen kavramlar gibi görünmekle birlikte gerçekte birbirini destekleyen ve tamamlayan iki kavramdır (Sebuktekin, 2006, s. 13).

“Dünya edebiyatı” ifadesinin bir kavram olarak kullanılması ve yaygınlaşması süreci Goethe ile anılmaktadır. Goethe'nin 31 Ocak 1827 tarihinde Johann Peter Eckermann ile yaptığı görüşmeye ait kayıtlarda şu ifadeler yer evrildiği görülmektedir:

Gittikçe daha iyi görüyorum. Şiir, insanlığın evrensel ortak mahdudur, her yerde ve her zaman binlercesi, yüzlerce insan tarafından ortaya koyulur. (...) Bu nedenle yabancı ulusların neler yaptığını incelemekten hoşlanırım, herkese de bunu yapmasını öneririm. Şimdilerde ulusal edebiyat sözü pek fazla bir şey ifade etmiyor. Dünya edebiyatı (weltiliterature) sözü yakındır ve bu çağın gelişini hızlandırmak için de herkes kendine düşeni yapmalı (Eckermann, 2007, s. 219).

Goethe'nin dünya edebiyatını anlamlandırma çabalarına bakıldığında dünya edebiyatının uluslararası fikir alışverişinin yanında yazar ve metin arasında da bir alışverişini mümkün kıldığı anlaşılmaktadır. Dünya edebiyatı metinleri aracılığıyla yerel olandan evrensel olana ulaşmak ve başka dillerin ve edebiyatların varlığının farkına varılmasının önemine işaret edilmektedir.

İbrişim (2016), Goethe'nin dünya edebiyatına yönelik bu ifadelerinin pek çok tartışmayı da beraberinde getirdiğini belirtmektedir. Buna göre Goethe "dünya edebiyatı" ifadesi ile dünya çapında zamana dayanıklı eserlere bir gönderme yapmakta, okur ve eleştirmenlerin "klasik" olarak değerlendirdikleri eserleri kastetmektedir. Klasik edebiyat eserleri, "yazıldığı toplumu şekillendiren, aradan geçen zamana rağmen eskimeyen, sadece yazarının ait olduğu topluma değil, genel okuyucuya hitap eden eserler olarak her toplumda 'değerli' kabul edilen sanat eserleridir." (İsen Durmuş, 2011, s. 930). Bu açıdan dünya edebiyatı içerisinde öncelikle ele alınan metinleri klasikler oluşturmaktadır.

Buna karşın, dünya edebiyatı kavramının tam olarak hangi edebiyatları içine alıp hangilerini dışarda bıraktığı konusu tartışmalı olarak görülmektedir. Aliyev (2019, s. 2034), dünya edebiyatı kavramının "farklı ulusların ortak edebî mirası" şeklinde anlaşıldığını ancak buna karşın "ortak edebî miras sayılan, çeşitli dillere çevrildikleri ve okundukları hâlde bir türlü 'dünya edebiyatı' çatısı altında yer alamayan" çok sayıda eser ve yazar bulunduğunu ifade etmektedir. Sonuçta söz konusu kavramda yer alan "dünya" ifadesinin hem mekânsal hem de zamansal açıdan anlaşılması gereken bir ifade olduğunu belirtmektedir.

Dünya edebiyatı kavramından yalnızca evrensel, ulus ve kültür üstü, ortak edebî miras anlaşılmalı, bu kavramın aynı zamanda "zaman ve mekân üstü" bir değere, bir konuma yükselmiş edebiyat eserlerini de kapsadığı unutulmamalıdır. Burada kastedilen "dünya" kavramı hem zamansal açıdan hem de mekânsal açıdan ortaklık taşıyan bir olgu gibi anlaşılmalıdır. Yani zaman ile mekân bakımından ulusların ortak malı olan eserler "dünya edebiyatı" külliyatına girme şansını kazanmaktadır (Aliyev, 2019, s. 2034).

Bir edebî eserin zaman ve mekân açısından uluslararası bir sınıra ulaşması ise edebî eserlerin çevirisi konusunu gündeme getirmektedir. Damrosch (2003), dünya edebiyatının çok kültürlü ve dolayısıyla çok zamanlı yapıya sahip olduğunu ifade etmektedir. Bu açıdan dünya edebiyatı aynı zamanda parçalıdır ve hem maddi hem de manevi açıdan sınırları değişkendir. Dünya edebiyatı bu sebeple çeviriler aracılığıyla anlam kazanmakta, başka diller ve kültürler ile buluşarak zenginleşmekte ve kendini dönüştürmektedir.

Farklı ülke ve kültürlerin edebî eserlerini okuyabilmek ve bu kültürler hakkında bilgi sahibi olmak çeviriler sayesinde mümkün olabilmektedir. Çeviri, hem edebiyatlar arası etkileşimi sağlama hem de ülke edebiyatlarının zenginleşmesi bakımından önemlidir. Çeviriler sayesinde, karşılaştırmalı çalışmalar yürütülebilmekte; edebiyatlar arasındaki etkileşim, benzerlik ve farklılıklar saptanabilmektedir. Sonuçta okurların büyük bir kısmı, klasik eserleri çeviriler sayesinde okuyabilmektedir. Bu sebeple dünya edebiyatından söz edebilmesi için çevirilere gerek duyulmaktadır (Sağlam, 2014, s.88). Edman'a (2019, s. 663) göre "çeviriler sadece birebir metin çevirisi şeklinde olmayıp, âdeta birer kültür veya ulus çevirisine dönüşmektedir." Böylece konuşulan diller farklı olsa dahi çeviri vasıtasıyla ulusal eserlere dünyanın her yerinden insanların rahatlıkla ulaşabilmesi, bu eserlerden istifade edebilmesi ve ortak bir paydada buluşabilmesi mümkün olmaktadır.

Dünya edebiyatı genel anlamda iki başlıkta incelenmektedir: Doğu edebiyatı ve Batı edebiyatı. Edebî eserlerin incelenmesinde bu şekilde bir ayrıma gidilmesinin temelinde kültürel açıdan ortaklıkların etkili olduğu görülmektedir. Buna göre Batı edebiyatı çatısı altında ürün veren milletler esasında tarihi süreç içerisinde Eski Yunan ve Latin edebiyatından beslenen ortak bir duyuş ve düşünüşe sahiptir. Doğu edebiyatı kapsamında değerlendirilen milletlerin de benzer şekilde tarihî ve dinî açıdan ortak bir kültürden beslenen estetik bir duyuşa sahip oldukları söylenebilir (Gökçe, 2019).

Goethe, dünya edebiyatının kaynağını Roma ve Yunan edebiyatlarında görmekte ve bu edebiyatlara daha fazla önem verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu düşünceden dünya edebiyatı ifadesi ile daha çok Batı edebiyatlarının işaret edildiği anlaşılmaktadır. Günümüzde de dünya edebiyatı denildiğinde özellikle Batı kaynaklı olmak üzere bazı ulusların eserlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Altunbay (2017, s. 440), Türkçe öğretmen adayları üzerine yaptığı bir çalışmada öğretmen adaylarının en son okudukları yabancı kitapların ağırlıklı olarak Amerikan, Rus, İngiliz, Fransız, Alman, Brezilya ve İrlanda edebiyatlarına ait eserler olduğunu tespit etmiştir. Buna karşın dünya edebiyatı ile ilgili diğer tanım ve açıklamalara bakıldığında dünya edebiyatı kavramını belli başlı uluslara ait edebiyatlarla sınırlandırmanın doğru bir yaklaşım olmadığı anlaşılmaktadır.

Dünya edebiyatlarının dil ve edebiyat öğretiminde yer verilmesi gereken önemli bir alan olduğu da kaynaklarda yer alan bilgiler arasındadır. Kalfa (2013, s. 110), klasik edebiyat ürünleri bünyesinde eğitim çağındaki çocuklar için eğitsel açıdan önemli olan pek çok değer ve örneklerin bulunduğunu belirtmektedir. Bu açıdan klasik romanlar, kritik eğitsel işlevleri yerine getirmekte güçlü bir araç olarak kullanılabilir. Klasik eserler; “*ana dili eğitiminde beceri alanlarının gelişimi, söz varlığını zenginleştirilmesi, farklı kültürleri tanıma olanağı sunması, eleştirel düşünme ve okuma kültürü kazandırması gibi işlevleriyle ön plana çıkmaktadır.*” (Gökçe, 2019, s. 9).

Öğrenciler, dünya edebiyatı metinleri aracılığıyla evrensel kültür ve sanat ürünlerini tanımanın yanında bu metinleri kendi kültür ve sanat ürünleriyle karşılaştırabilme imkânına sahip olabilmektedir (Avcı, 2011, s. 31). Ayrıca dünya edebiyatı ürünleri bireyin kendi kültürüne yönelik farkındalığını artırmada da önemli bir role sahip olmaktadır.

Kısaca ifade etmek gerekirse dünyaya açılabilmenin, evrensel olana ulaşabilmenin ve toplumlar arası ilişkiler kurabilmenin yollarından biri yabancı toplumların gelenek, görenek, kültür ve değerlerini yansıtan edebî metinleri tanımadır. Söz konusu bu eserler dünya edebiyatı kavramı altında genel bir çerçevede toplanmıştır. 21. yüzyılda dünya edebiyatına yönelik ilginin arttığı ve bu durumun hazırlanan öğretim programları ile akademik girişimlere yansıdığı belirtilmektedir (Bermann, 2018, s. 32).

Türk millî eğitimi içerisinde ortaöğretim düzeyinde Türk edebiyatı dışındaki edebiyatların öğretimine yönelik ayrı bir ders bulunmamaktadır. Bu sebeple öğrenciler, ancak Türk dili ve edebiyatı dersi aracılığı ile dünya edebiyatlarını tanıyabilmektedir. Bu durum, Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programlarında dünya edebiyatına ne düzeyde yer verildiği ve programların dünya edebiyatına yönelik yaklaşımlarının nasıl olduğu sorusunu ortaya çıkarmaktadır.

Alanyazında yapılandırmacı yaklaşımla hazırlanan Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarında dünya edebiyatı öğretimini araştıran bir çalışmaya rastlanmıştır. Arslan'ın (2012) yürüttüğü çalışmada Cumhuriyet döneminde hazırlanan ilk Türkçe dil ve edebiyat müfredatından başlanarak 2005 Türk Edebiyatı Öğretim Programı da dâhil olmak üzere tüm programlar değerlendirilmiştir. Buna karşın Türk

dili ve edebiyatı öğretim süreçlerinde dönüşümün yaşandığı 2005 ve sonrasındaki programlarda dünya edebiyatının yerini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu açıdan çağdaş eğitim yaklaşımlarının öğretim süreçlerimize yansımaya başladığı 2005'ten itibaren uygulamaya konulan Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programlarında dünya edebiyatının yerinin ve gelişim sürecinin, incelenmesi gereken bir konu olduğu söylenebilir. Buna göre 2005, 2011, 2015, 2017 ve 2018 yıllarında uygulamaya konulan Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programları Yapılandırmacı yaklaşım esas alınarak hazırlandığı için araştırma kapsamındaki öğretim programları arasında değerlendirilmektedir. Bu amaçla “Yapılandırmacı yaklaşım çerçevesinde oluşturulan Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programlarında dünya edebiyatı nasıl ele alınmıştır?” sorusuna cevap aranmaktadır.

Yöntem

1. Araştırmanın deseni

Araştırmada 2005 yılı ve sonrasında yapılandırmacı yaklaşım temel alınarak hazırlanan öğretim programları incelenerek bu programlarda dünya edebiyatına ne derece ve şekilde yer verildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu yönüyle araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması desenine uygun olarak yürütülmüştür. Patton (2018, s. 447), durum çalışmasını “derinlemesine çalışma ve karşılaştırma yapmak için verilerin özel durumlara göre düzenlenmesi” şeklinde tanımlamaktadır. Durum çalışmalarında amaç bir durum hakkında kapsamlı, sistematik ve derinlemesine bilgi toplamaktır. Yin (2002) ise durum çalışmalarında araştırmacının durumlar üzerindeki kontrolünün çok az olduğunu ve araştırmada nasıl ve neden sorularına cevap arandığını belirtmektedir. Durum çalışmalarında nihai olarak bir varlık, olgu veya sosyal birimin kapsamlı ve bütünsel bir şekilde betimlenmesi hedeflenmektedir (Merriam, 2018, s. 46).

Yürütülen araştırmada da bu tanım ve açıklamalara uygun olarak Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarında dünya edebiyatının nasıl ele alındığı durumu açıklanmaya çalışılmıştır. Belirlenen durumun tespitinde çağdaş eğitim felsefe ve yaklaşımlarına uygun olarak hazırlanmış öğretim programlarında yer alan ve dünya edebiyatı ile ilişkilendirilebilecek her türlü ifade tespit edilerek değerlendirilmiştir.

2. Veri kaynakları

Durum çalışmalarında, incelenen durum hakkında veri sağlayabilecek her türlü mülakat verileri, gözlemler, dokümanlar gibi kaynaklar veri kaynağı olarak kullanılabilir (Patton, 2018, s. 449). Araştırmanın üzerinde durduğu durumun tespiti ve araştırma sorusunun cevaplanmasında da buna uygun olarak 2005 yılı ve sonrasında hazırlanan Türk dili ve edebiyatı öğretim programları veri kaynağı olarak belirlenmiştir. Söz konusu kaynaklar şunlardır:

- * 2005 Türk Edebiyatı Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (9-12. Sınıflar),
- * 2011 Ortaöğretim Türk Edebiyatı Dersi 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar Öğretim Programı,
- * 2015 Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı,
- * 2017 Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı,

- * 2018 Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı.

Araştırma kapsamında incelenen programlara ise Milli Eğitim Bakanlığı ile Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının resmî İnternet siteleri ve arşivleri aracılığıyla ulaşılmıştır.

3. Verilerin analizi

Araştırmanın veri kaynaklarını oluşturan öğretim programlarının incelenmesi ve verilerin tespitinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda tümdengelimci analiz başlığı altında değerlendirilen betimsel analiz tekniği, elde edilen verilerin daha önceden araştırma sorusu ve alt sorulardan yola çıkılarak belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanması şeklinde uygulanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2021, s. 244). Araştırma kapsamında incelenen öğretim programlarında araştırmanın amacına ve problemine uygun olarak önceden belirlenen “dünya edebiyatı” temasından hareket edilmiştir. Programların amaçları; metin seçimi, metin türleri, kazanım ve etkinlik konularındaki açıklamaları incelenerek bu başlıklar altında dünya edebiyatı ile ilgili olabilecek veriler tespit edilmiş ve değerlendirilmiştir.

Bulgular

1. 2005 ve 2011 Türk Edebiyatı öğretim programları

2005 Türk Edebiyatı Öğretim Programı, daimici ve esasici felsefeyi temel alan geleneksel yazın öğretimi anlayışını geride bırakarak İlerlemecilik felsefesi ve Yapılandırmacı yaklaşımı esas alan ilk Türk edebiyatı öğretim programıdır. “Programın Hareket Noktası ve Amacı” başlığını taşıyan bölümde öğrencilerin “*Tarihî akış içerisinde Türk kültürünü, düşüncesini ve zevkini metinlerle belirlemeleri; bunların edebî metinlerle nasıl ifade edildiklerini sezmeleri; mahalli ve yerli olandan evrensel olana açılacak bilgi ve becerileri kazanmaları amaçlanmıştır.*” (MEB, 2005, s. 8) ifadelerine yer verilmiştir. Türk edebiyatı dersi öğretim programı 2011’de yenilenmekle beraber pek çok açıdan 2005 Türk Edebiyatı Öğretim Programı’yla benzerdir. Bu benzerlik programın giriş bölümünde yer verilen “*Edebiyat derslerinde öğrencilere, her yönüyle bireysel, ulusal, evrensel değer, zevk ve anlayışın edebî metinlerde nasıl inceleneceği ve değerlendirileceği hususunda beceriler kazandırılmalı; sanata özgü yaşantının özellikleri hissettirilmelidir.*” (MEB, 2011, s.1) açıklamasında da görülmektedir. Açıklamada edebiyat eğitiminde ulusal ve evrensel değerlerin tespit edilmesine vurgu yapılmaktadır. Bu kapsamda dünya edebiyatı metinleri, evrensel değerlere ulaşmada yer verilebilecek önemli kaynaklar olarak değerlendirilebilir. Benzer ifadeler programların genel amaçlarının sıralandığı maddelerde de karşımıza çıkmaktadır:

Madde 4: Ulusal ve evrensel değerlerin sanat eseri olan edebî metinlerde zenginleşerek varlıklarını nasıl sürdürdüklerini kavratmak.

Madde 20: Başta sanat metinleri olmak üzere her türlü metinde ulusal ve evrensel kültür, düşünce ve zevk öğelerini belirlemek; bunlar arasındaki ilişkiyi kavratmak (MEB, 2005, s. 11-12; MEB, 2011, s. 3-4).

Programların genel amaçları incelendiğinde doğrudan dünya edebiyatı metinlerine yönelik bir madde bulunmadığı, buna karşın evrensel değer, kültür, düşünce ve zevk ifadelerine gönderme yapmaları bakımından dünya edebiyatı ile ilişkilendirilebilecek maddeler olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle genel amaçlar bölümünde dünya edebiyatı ile ilişkilendirilebilecek maddelerde daha çok evrensel değer ve kültüre genel olarak vurgu yapıldığı görülmektedir:

“Programın Uygulanma Esasları” başlığında ise dersin işlenişi ile ilgili olarak;

Madde 6: MEB’in belirlediği listede yer alan kitaplar okunmalı ve değerlendirilmeli,

Madde 10: Edebî metin ve eserlerin kültür taşıyıcılık işlevi ve bu işlevlerin ortaya çıkardıkları sonuçlar üzerinde yazılı ve sözlü çalışmalar yapılmalıdır (MEB, 2005, s. 24; MEB, 2011, s. 11) ifadelerine yer verilmiştir.

MEB’in belirlemiş olduğu listede dünya edebiyatından eserlerin de yer aldığı bilinmektedir. Ayrıca devamındaki maddede yine edebî eserin kültür taşıyıcılığına vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu açıdan dünya edebiyatından okunacak metinlerde de metnin yansıttığı kültürel özelliklerin incelenmesinin öncelikli tutulduğu yorumu yapılabilir.

Programların yapısının açıklandığı bölümlerde iki farklı türde üniteye yer verildiği belirtilmektedir. Bunlar dokuzuncu sınıfta yer alan ve edebî metin incelemesi konusunda öğrenciye yöntem kazandırmayı amaçlayan üniteler ile ileriki sınıflarda edebî dönemlerin oluşumu ve zihniyetiyle ilgili hususları ele alan üniteler şeklinde planlanmıştır. Bu planlamaya uygun olarak ise ders kitaplarının hazırlanması ve metin seçiminde dünya edebiyatına yer verilen üniteler ikinci gruptaki ünitelerdir. Bu ünitelerde dünya edebiyatına yer verilmesindeki temel gaye ise öğrencilerin Batı edebiyatından seçilen metinler ile Türk edebiyatı metinlerini karşılaştırabilmelerini sağlamaktır:

Dönemlerin edebî metinleri üzerinde durulurken dönemin ve seçilen metnin özellikleri dikkate alınarak Batı edebiyatlarından; XX. yüzyıldan itibaren de Türkiye dışı Türk edebiyatlarından dersin amacına uygun serbest okuma parçaları seçilmeli; bunlarla ders kitaplarındaki metinler arasında öğrencilerin karşılaştırma yapmaları sağlanmalıdır (MEB, 2005, s. 26; MEB, 2011, s. 12-13).

Programlarda dokuzuncu sınıf bir hazırlık aşaması ve öğrenciye edebî metinlerin incelenmesi konusunda temel becerilerin kazandırıldığı bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Kronolojik bir planlamanın takip edildiği programlarda Türk edebiyatı tarihinin okutulmasına ise onuncu sınıftan itibaren başlanmaktadır. Bu açıdan dokuzuncu sınıfta okutulacak metinler ile ilgili olarak yapılan açıklamada Türk ve dünya edebiyatından seçilecek metinlerde öğrencilerin gerek dilsel gerekse sosyal yaşam açısından daha kolay kavrayabilecekleri yakın dönem metinlerinin seçilmesi gerektiği düşüncesiyle hareket edilmiştir:

Dokuzuncu sınıfta amaca uygun ve belirtilen özelliklere sahip kendi dönem veya gruplarını en iyi temsil eden metinlerin seçilmesi gerekmektedir. Böyle metinler genel olarak tanınmış ve benimsenmiş şair veya yazarlar tarafından yazılmışlardır. Bu sınıfta amaç, edebî metinlerin özelliklerini ve nasıl incelenip çözümlenmesi gerektiğini göstermektir. Bunun için metinler, mümkün olduğu kadar yakın dönem Türk ve dünya edebiyatlarından seçilmelidir (MEB, 2005, s. 2; MEB, 2011, s. 13).

Seçilecek metinlerde aranan özelliklerin sıralandığı başlıkta dünya edebiyatından seçilecek metinlerle ilgili olarak şu maddelere yer verilmiştir:

Madde 13. Dünya edebiyatından seçilen metinler, iyi çevrilmiş eserlerden alınmalıdır.

Madde 14. Karşılaştırmalı metin çalışmaları için seçilen eserler, temsil ettiği edebiyatın seçkin örneklerinden olmalıdır.

Madde 17. Sanat metinlerinin sanat değerleriyle; öğretici metinlerin de öğreticilik işlevleriyle dönemlerini en iyi temsil eden eserler arasından seçilmesine özen gösterilmelidir (MEB, 2005, s. 28-29; MEB, 2011, s. 14).

Dünya edebiyatı metinleri öncelikle temsil ettiği değer ve kültür özellikleri yönüyle ele alınmaktadır. Dünya edebiyatından metinlerin seçiminde çeviri kalitesi ve temsil ettiği edebiyat içerisinde seçkin bir konumda bulunması şartları aranmaktadır. Bu açıklamalarda öğrencilerin dünya edebiyatı metinleri ile

ilgili olarak belirtilen “iyi çevrilmiş” ifadesi tam olarak açıklanmamıştır. Seçilecek metinlerin “temsil ettiği edebiyatın seçkin örnekleri” olması yönündeki açıklama ise söz konusu metinlerin klasik eserlerden seçilmesi gerektiği düşüncesini oluşturmaktadır. Ayrıca dünya edebiyatından okutulacak metinler ile Türk edebiyatı metinleri arasında öğrencilerin karşılaştırma yapmaları istenmektedir.

Programlar genel olarak değerlendirildiğinde, amaçların dünya edebiyatının öğretimi açısından sınırlı ve yüzeysel bir şekilde ifade edildiği söylenebilir. Metin odaklı eğitim anlayışının benimsendiği belirtilse de dünya edebiyatına yönelik metinlerin ve çalışmaların neler olduğuna dair yeterince bilgi verilmemiştir. İncelenen diğer programlarla kıyaslandığında 2005 ve 2011 Türk Edebiyatı Öğretim Programlarında dünya edebiyatı öğretiminin kapsamının dar olduğu söylenebilir.

2005 ve 2011 Türk Edebiyatı Öğretim Programları, ünite ve konu planlaması bakımından kronolojik bir düzenlenişe sahiptir. Bir diğer ifade ile programlarda edebiyat tarihi ön planda tutularak Türk edebiyatı tarihî dönemlere ayrılmış, bu dönemlere ait edebî türler ve metinlere yer verilmiştir. Bu açıdan kendisinden sonraki programlarla farklılaşan 2005 ve 2011 programları kazanımlar açısından da farklılık göstermektedir. 2015 ve sonraki programlarda kazanımlar ünitelerden bağımsız olarak okuma yazma ve sözlü iletişim becerileri temel alınarak programın genelini kapsayacak şekilde ayrıca belirlenmiştir. Buna karşın söz konusu programlarda her ünite için ayrıca ve detaylı bir şekilde çok sayıda kazanıma yer verilmiştir. Ayrıca her üniteye kazanımlarla birlikte örnek etkinlik ve konu ile ilgili önemli açıklamalar da bulunmaktadır.

2005 ve 2011 Türk Edebiyatı Öğretim Programlarında yer alan ünite, kazanım, etkinlik örnekleri ve açıklamalar dünya edebiyatı açısından değerlendirildiğinde dikkat çeken en önemli durum; programlarda doğrudan dünya edebiyatının öğretimine yönelik herhangi bir kazanım bulunmamasıdır. Edebî dönemlerin genel özellikleri ve bu dönemde yazılmış metinlerin anlaşılabilmesi için programda zihniyete sık sık vurgu yapıldığı, edebî eserin ait olduğu gelenek ve etkilendiği edebî akım dikkate alınarak değerlendirilmesi gerektiği yönündeki açıklamalar önemli bir yere sahiptir. Bu açıdan programda dünya edebiyatı ile ilişkilendirilebilecek kazanım ve etkinliklere “*Batı Tesirinde Gelişen Türk Edebiyatı*” ünitesinden itibaren rastlanmaktadır. Başka bir ifade ile dokuzuncu sınıfın üçüncü ünitesinde yer alan tiyatro metinleri ile ilgili bir kazanım hariç tutulursa dünya edebiyatı ile ilgili kazanımlara on birinci sınıftan itibaren rastlanmaktadır. Bu durum başka bir açıdan değerlendirilecek olursa programlarda dünya edebiyatı ile ilgili kazanım ve etkinlikler yalnız Batı edebiyatı ile sınırlandırılmıştır. Programlarda yer alan söz konusu kazanım, etkinlik ve açıklamalar ise Tablo 1’deki gibidir.

Tablo 1. 2005-2011 Türk Edebiyatı Öğretim Programı kazanım, etkinlik örnekleri ve açıklamalar

2005 Türk Edebiyatı Öğretim Programı	2011 Türk Edebiyatı Öğretim Programı
<p>9. Sınıf III. Ünite: Olay Çevresinde Oluşan Edebî Metinler</p> <p>4. Göstermeye Bağlı Edebî Metinler (<i>Karağöz ve Seyirlik Oyunlardan Modern Tiyatro Metinlerine</i>)</p> <p>Göstermeye Bağlı Edebî Metinleri Tanıma (<i>Tiyatro</i>)</p>	<p>9. Sınıf III. Ünite: Olay Çevresinde Oluşan Edebî Metinler</p> <p>4. Göstermeye Bağlı Edebî Metinler (<i>Karağöz ve Seyirlik Oyunlardan Modern Tiyatro Metinlerine</i>)</p> <p>Göstermeye Bağlı Edebî Metinleri Tanıma (<i>Tiyatro</i>)</p>

<p>Kazanım 3: Batı uygarlığında göstermeye bağlı edebî metinlere toplu hâlde “tiyatro”, “drama”, “dramatik edebiyat” adları verildiğini açıklar. (s. 64)</p>	<p>Kazanım 4: Batı uygarlığında göstermeye bağlı edebî metinlere toplu hâlde “tiyatro”, “drama”, “dramatik edebiyat” adları verildiğini açıklar (s. 35).</p>
<p>11. Sınıf 1. Ünite: Edebiyatla Düşünce, Sosyal ve Siyasal Hayatın İlişkisi</p> <p>2. <i>Yenileşme Dönemi: Yenileşme Dönemini Hazırlayan Faktörleri Belirleme</i></p> <p>Kazanım 4: Batı düşüncesine, yaşama biçimine ve Batı’da gerçekleştirilen bilimsel gelişmelere ilgi duyulma nedenlerini açıklar.</p> <p>Açıklamalar: Batıyı tanıyanların oradaki hayata ve sosyal düzene, Batıda geliştirilen hukuk ve eğitim düzenine ilgi duyduğu vurgulanır. (s.114)</p>	<p>11. Sınıf 1.Ünite: Batı Tesirindeki Türk Edebiyatına Giriş (Yenileşme Dönemi Türk Edebiyatı)</p> <p><i>Yenileşme Dönemi</i></p> <p>Kazanım 2. Batı düşüncesine, yaşama biçimine ve Batı’da gerçekleştirilen bilimsel gelişmelere ilgi duyulma nedenlerini açıklar.</p> <p>Açıklamalar: Batıyı tanıyanların oradaki hayata ve sosyal düzene, Batıda geliştirilen hukuk ve eğitim düzenine ilgi duyduğu vurgulanır (s. 61).</p>
<p>11. Sınıf II. Ünite: Tanzimat Dönemi Edebiyatı (1860-1896)</p> <p>3. <i>Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler (Şiir)</i></p> <p>Kazanım 14: Şiirin Batı düşüncesiyle, klasik ve romantik edebiyatla ilişkisini belirler.</p> <p>Etkinlik Örnekleri: Öğrenciler; Klasizmin ve Romantizmin özelliklerini araştırırlar, şiirin Batı düşüncesiyle, klasik ve romantik edebiyatla ilişkisini araştırırlar (s. 120).</p>	<p>11. Sınıf II. Ünite: Tanzimat Dönemi Edebiyatı (1860-1896)</p> <p>3. <i>Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler (Şiir)</i></p> <p>Kazanım 1. İncelediği Tanzimat Dönemi şiirinden hareketle şiirin oluşmasına imkân sağlayan zihniyeti belirler.</p> <p>Etkinlik Örnekleri: Öğrenciler, Klasizmin ve Romantizmin özelliklerini araştırırlar; şiirin, Batı düşüncesiyle, klasik ve romantik edebiyatla ilişkisini araştırırlar.</p> <p>Açıklamalar: Şiirin Batı düşüncesiyle, klasik ve romantik edebiyatla ilişkisi üzerinde durulur (s. 65).</p>
<p>11. Sınıf II. Ünite: Tanzimat Dönemi Edebiyatı (1860-1896)</p> <p>3. <i>Olay Çevresinde Oluşan Edebî Metinler</i></p> <p>A. <i>Anlatmaya Bağlı Edebî Metinler: Roman</i></p> <p>Kazanım 8. Temanın gerçeklikle ilişkisini kavrar, temanın ve kişilerin hangi edebî akıma ve düşünceye bağlı kalınarak anlatıldığını, tasvir edildiğini tartışır.</p> <p>Etkinlik Örnekleri: Öğretmen, öğrencilerden Romantizmin özelliklerini araştırmalarını ister. İncelenen romanla romantik edebiyat arasındaki ilişki derste yapılan tartışmalar sonucunda tahtaya sıralanır (s. 122).</p>	<p>11. Sınıf II. Ünite: Tanzimat Dönemi Edebiyatı (1860-1896)</p> <p>4. <i>Olay Çevresinde Oluşan Edebî Metinler</i></p> <p>4. a. <i>Anlatmaya Bağlı Edebî Metinler (Roman, Hikâye)</i></p> <p>Kazanım 3. Tanzimat Dönemi anlatmaya bağlı edebî metinlerinin temasını bulur.</p> <p>Etkinlik Örnekleri: Öğretmen, öğrencilerden romantizmin özelliklerini araştırmalarını ister.</p> <p>Açıklamalar: Bu kazanım işlenirken; temanın ve kişilerin hangi edebî akıma ve düşünceye bağlı kalınarak anlatıldığı sorgulanır (s. 67).</p>

<p>11. Sınıf II. Ünite: Tanzimat Dönemi Edebiyatı (1860-1896)</p> <p>3. Olay Çevresinde Oluşan Edebî Metinler</p> <p>B. Göstermeye Bağlı Edebî Metinler (Tiyatro Metinleri)</p> <p>Kazanım 6. Temaşadan tiyatroya nasıl geçildiğini keşfeder.</p> <p>Etkinlik Örnekleri: Öğrenciler, tiyatro tekniğinin tercüme yoluyla nasıl geliştiğini araştırırlar. Araştırma sonuçlarını sınıfta arkadaşlarıyla paylaşırlar.</p> <p>Açıklamalar: Önce Beyoğlu çevresinde Avrupalı tiyatro gruplarının oynadıkları oyunların seyredildiği, sonra tiyatro eserleri yazıldığı ve Batı tiyatrosunun model alındığı vurgulanır (s. 125).</p>	<p>11. Sınıf II. Ünite: Tanzimat Dönemi Edebiyatı (1860-1896)</p> <p>4. Olay Çevresinde Oluşan Edebî Metinler</p> <p>4. b. Göstermeye Bağlı Edebî Metinler (Tiyatro Metinleri)</p> <p>Kazanım 6. Temaşadan tiyatroya nasıl geçildiğini açıklar.</p> <p>Etkinlik Örnekleri: Öğrenciler, tiyatro tekniğinin tercüme yoluyla nasıl geliştiğini araştırırlar. Araştırma sonuçlarını sınıfta arkadaşlarıyla paylaşırlar.</p> <p>Açıklamalar: Önce Beyoğlu çevresinde Avrupalı tiyatro gruplarının oynadıkları oyunların seyredildiği, sonra tiyatro eserleri yazıldığı ve Batı tiyatrosunun model alındığı vurgulanır (s. 69).</p>
<p>11. Sınıf II. Ünite: Tanzimat Dönemi Edebiyatı (1860-1896)</p> <p>5. Tanzimat Dönemi Edebiyatının Genel Özellikleri</p> <p>Kazanım 2. Türk kültürü ile Batı kültürü arasındaki etkileşimi açıklar.</p> <p>Kazanım 3. Tanzimat Dönemini etkileyen sanat, edebiyat ve düşünce akımlarını metinlerden hareketle fark eder (s. 126).</p>	<p>11. Sınıf II. Ünite: Tanzimat Dönemi Edebiyatı (1860-1896)</p> <p>5. Tanzimat Dönemi Edebiyatının Genel Özellikleri</p> <p>Kazanım 2. Türk kültürü ile Batı kültürü arasındaki etkileşimi açıklar</p> <p>Kazanım 3. Tanzimat Dönemini etkileyen sanat, edebiyat ve düşünce akımlarını açıklar. (s. 70).</p>
<p>11. Sınıf III. Ünite: Servet-i Fünûn Edebiyatı (Edebiyat-ı Cedide) (1896-1901) ve Fecr-i Âtî Topluluğu (1909-1912)</p> <p>1. Servet-i Fünun Edebiyatının Oluşumu</p> <p>Kazanım 3. Servet-i Fünun Döneminde yeniyi savunan edebiyatçıların özelliklerini belirler.</p> <p>Açıklamalar: Yeniye savunanların, Recaizade Mahmut Ekrem'in teşvikleriyle Servet-i Fünun dergisi etrafında birleştikleri, Fransızca başta olmak üzere çocukluk yıllarında Batı dillerini öğrendikleri, Batı edebiyatı zevkiyle yetiştikleri, İstanbul'da Batılı bir yaşama biçimi sürdürmeye eğilimli oldukları, edebî yazı ve etkinliklerini Tefik Fikret'in öncülüğünde gerçekleştirdikleri vurgulanır (s. 128).</p>	<p>11. Sınıf III. Ünite: Servet-i Fünûn Edebiyatı (Edebiyat-ı Cedide) (1896-1901) ve Fecr-i Âtî Topluluğu (1909-1912)</p> <p>1. Servet-i Fünun Edebiyatının Oluşumu</p> <p>Kazanım 3. Servet-i Fünun Döneminde yeniyi savunan edebiyatçıların özelliklerini belirler.</p> <p>Açıklamalar: Yeniye savunanların, Recaizade Mahmut Ekrem'in teşvikleriyle Servet-i Fünun dergisi etrafında birleştikleri, Fransızca başta olmak üzere çocukluk yıllarında Batı dillerini öğrendikleri, Batı edebiyatı zevkiyle yetiştikleri, İstanbul'da Batılı bir yaşama biçimi sürdürmeye eğilimli oldukları, edebî yazı ve etkinliklerini Tefik Fikret'in öncülüğünde gerçekleştirdikleri vurgulanır (s. 71).</p>

<p>11. Sınıf III. Ünite: Servet-i Fünûn Edebiyatı (Edebiyat-1 Cedide) (1896-1901) ve Fecr-i Âtî Topluluğu (1909-1912)</p> <p>3. Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler (Şiir) ve Mensur Şiir</p> <p>Kazanım 12. Şiirde tasvir edilen doğal çevre ile resim arasında ilişki kurar.</p> <p>Etkinlik Örnekleri: Öğrenciler, şiirde parnasizmin ve sembolizmin özelliklerini araştırırlar; parnasizm ile realizmin ilişkisini belirlerler (s. 131).</p>	<p>11. Sınıf III. Ünite: Servet-i Fünûn Edebiyatı (Edebiyat-1 Cedide) (1896-1901) ve Fecr-i Âtî Topluluğu (1909-1912)</p> <p>3. Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler (Şiir) ve Mensur Şiir</p> <p>Kazanım 4. Şiirin dil ve anlatım özelliklerini açıklar.</p> <p>Etkinlik Örnekleri: Öğrenciler, şiirde parnasizmin ve sembolizmin özelliklerini araştırırlar; parnasizm ile realizmin ilişkisini belirlerler (s. 73).</p>
<p>11. Sınıf III. Ünite: Servet-i Fünûn Edebiyatı (Edebiyat-1 Cedide) (1896-1901) ve Fecr-i Âtî Topluluğu (1909-1912)</p> <p>4. Olay Çevresinde Oluşan Edebî Metinler</p> <p>A. Anlatmaya Bağlı Edebî Meyinler: Roman</p> <p>Kazanım 3. Kişilerin olay örgüsündeki işlevlerini belirler, özelliklerini ve birbiriyle ilişkisini açıklar.</p> <p>Etkinlik Örnekleri: Öğrenciler, Gustave Flaubert'in Madame Bovary veya Tolstoy'un Anna Karenina adlı romanıyla, Halit Ziya'nın Aşk-ı Memnu romanını yapı ve kişiler bakımından karşılaştırır, roman kahramanlarından Emma ile Bihter arasındaki benzerliği anlatırlar (s. 135).</p> <p>Kazanım 16. Metnin ve eserin hangi edebî akıma bağlı kalınarak yazıldığını belirler (s. 136).</p> <p>Kazanım 19. Realist romanlarda olay örgüsünün özelliklerini açıklar.</p> <p>Etkinlik Örnekleri: Öğrenciler, realist eserlerde duyguların nasıl anlatıldığını araştırırlar.</p> <p>Açıklamalar: Realist eserlerde duyguların okuyucuda gerçeklik fikri uyandıracak ruh çözümlemeleri ve tasvirlerle anlatıldığı vurgulanır.</p> <p>Kazanım 20. Realist romanlarda anlatma tarzının nasıl gerçekleştiğini belirler.</p> <p>Kazanım 21. Realist romanların gerçekliği nasıl temsil ettiklerini açıklar (s. 137).</p>	<p>11. Sınıf III. Ünite: Servet-i Fünûn Edebiyatı (Edebiyat-1 Cedide)</p> <p>4. b. Anlatmaya Bağlı Edebî Metinler (Roman)</p> <p>Kazanım 2. Metnin yapısını çözümler.</p> <p>Etkinlik Örnekleri: Öğrenciler, Gustave Flaubert'in Madame Bovary veya Tolstoy'un Anna Karenina adlı romanıyla, Halit Ziya'nın Aşk-ı Memnu romanını yapı ve kişiler bakımından karşılaştırır, roman kahramanlarından Emma ile Bihter arasındaki benzerliği anlatırlar (s. 77).</p> <p>Kazanım 7. Metnin ve eserin hangi edebî akıma bağlı kalınarak yazıldığını belirler.</p> <p>Açıklamalar: Realist eserlerde duyguların okuyucuda gerçeklik fikri uyandıracak ruh çözümlemeleri ve tasvirlerle anlatıldığı vurgulanır.</p>

<p>11. Sınıf III. Ünite: Servet-i Fünûn Edebiyatı (Edebiyat-ı Cedide) ve Fecr-i Âtî Topluluğu (1909-1912)</p> <p>Kazanım 1. Fecr-i Âtî topluluğunun oluşmasını hazırlayan sosyal, siyasi ve kültürel sebepleri belirler.</p> <p>Etkinlik Örnekleri: Öğrenciler, Fecr-i Âtî topluluğunun oluşmasını hazırlayan sosyal, siyasi ve kültürel sebepler olup olmadığını araştırırlar.</p> <p>Açıklamalar: Tanzimat Dönemini hazırlayan sosyal ve siyasi olaylar olduğu, zihniyet değişikliğinin varlığının hissedildiği hatırlatılır. Edebiyat-ı Cedide'nin dağılmasından sonra gençler Batı'daki edebî topluluklara özenerek bir araya gelirler, bir beyanname ile seslerini duyurmak istediklerini ifade ederler (s. 138).</p>	<p>11. Sınıf III. Ünite: Servet-i Fünûn Edebiyatı (Edebiyat-ı Cedide) ve Fecr-i Âtî Topluluğu (1909-1912)</p> <p>Kazanım 1. Fecr-i Âtî topluluğunun oluşmasını hazırlayan sosyal, siyasi ve kültürel sebepleri belirler.</p> <p>Etkinlik Örnekleri: Öğrenciler, Fecr-i Âtî topluluğunun oluşmasını hazırlayan sosyal, siyasi ve kültürel sebepler olup olmadığını araştırırlar.</p> <p>Açıklamalar: Tanzimat Dönemini hazırlayan sosyal ve siyasi olaylar olduğu, zihniyet değişikliğinin varlığının hissedildiği hatırlatılır. Edebiyat-ı Cedide'nin dağılmasından sonra gençler Batı'daki edebî topluluklara özenerek bir araya gelirler, bir beyanname ile seslerini duyurmak istediklerini ifade ederler (s. 79).</p>
<p>11. Sınıf IV. Ünite: Millî Edebiyat Dönemi (1911-1923)</p> <p><i>4. Olay Çevresinde Oluşan Edebî Metinler</i></p> <p><i>A. Anlatmaya Bağlı Edebî Metinler: Hikâye</i></p> <p>Kazanım 16. Metnin bağlı olduğu geleneği açıklar.</p> <p>Etkinlik Örnekleri: Öğrenciler, metnin bağlı olduğu hikâye tarzını araştırırlar; bu hikâye tarzının özelliklerini metinde ararlar.</p> <p>Açıklamalar: Maupassant tarzı hikâyenin özellikleri vurgulanır (s. 149).</p>	<p>11. Sınıf IV. Ünite: Millî Edebiyat Dönemi (1911-1923)</p> <p><i>4. Olay Çevresinde Oluşan Edebî Metinler</i></p> <p><i>4. 1. Anlatmaya Bağlı Edebî Metinler: Hikâye</i></p> <p>Kazanım 6. Hikâyenin bağlı olduğu geleneği açıklar.</p> <p>Etkinlik Örnekleri: Öğrenciler, metnin bağlı olduğu hikâye tarzını araştırırlar; bu hikâye tarzının özelliklerini metinde ararlar.</p> <p>Açıklamalar: Maupassant tarzı hikâyenin özellikleri vurgulanır. Bu tarzın gelenek hâline gelmekte olduğu sezdirilir (s. 89).</p>
<p>12. Sınıf I. Ünite: Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı (1923-...)</p> <p><i>Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatının Oluşumu</i></p> <p>Kazanım 3. Bu dönemde memleket edebiyatı zevkiyle Batı'dan gelen anlatma biçimlerinin Türkçede nasıl birleştirildiğini belirler (s. 157).</p> <p>Kazanım 9. Millî kimlik ve millî değerler çevresinde oluşan edebiyatın Batı düşüncesindeki gelişmelere göre yeni görünüm kazanarak varlığını sürdürdüğünü kavrar.</p> <p>Etkinlik Örnekleri: Öğrenciler, Gerçeküstüculük ve Varoluşçuluk akımlarını araştırırlar.</p> <p>Açıklamalar: Psikoloji ve psikiyatri alanında gerçekleştirilen ilmi çalışmalardan edebiyatta yararlanıldığı vurgulanır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı arasında ortaya çıkan ve bireyin bunalımını esas alan edebî hareketlerden yararlanıldığı vurgulanır (MEB, 2005, s. 158).</p>	

<p>12. Sınıf III. Ünite: Cumhuriyet Döneminde Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler (Şiir)</p> <p>1. <i>Öz Şiir (Saf Şiir) Anlayışını Sürdüren Şiir (1920-1940)</i></p> <p>Kazanım 14. Batı edebiyatındaki edebî akımlardan hangisinden yararlandığını belirler.</p> <p>Etkinlik Örnekleri: Öğrenciler, gizemciliğin özelliklerini araştırırlar. Araştırma sonuçlarını arkadaşlarıyla paylaşırlar (s. 161).</p>	<p>12. Sınıf III. Ünite: Cumhuriyet Döneminde Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler (Şiir)</p> <p>1. <i>Öz Şiir (Saf Şiir) Anlayışını Sürdüren Şiir (1920-1940)</i></p> <p>Kazanım 8. Şiirde Batı edebiyatındaki edebî akımların hangisinden yararlandığını belirler.</p> <p>Etkinlik Örnekleri: Öğrenciler, gizemciliğin özelliklerini araştırırlar. Araştırma sonuçlarını arkadaşlarıyla paylaşırlar (s. 96).</p>
<p>12. Sınıf III. Ünite: Cumhuriyet Döneminde Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler (Şiir)</p> <p>6. <i>İkinci Yeni Şiiri (1954-1960)</i></p> <p>Kazanım 20. Şiirde Batılı düşünce ve edebiyat hareketlerinin etkisini sezer (s. 169).</p>	<p>12. Sınıf III. Ünite: Cumhuriyet Döneminde Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler (Şiir)</p> <p>7. <i>İkinci Yeni Şiiri (1950-1965)</i></p> <p>Kazanım 9. Şiirde Batılı düşünce ve edebiyat hareketlerinin etkisini belirler (s. 104).</p>
<p>12. Sınıf IV. Ünite: Cumhuriyet Döneminde Olay Çevresinde Oluşan Edebî Metinler</p> <p>1. <i>Anlatmaya Bağlı Edebî Metinler (Hikâye-Roman)</i></p> <p>a. <i>Millî Edebiyat Zevk ve Anlayışını Sürdüren Eserler</i></p> <p>Kazanım 18. Tercih edilen hikâyecilik tarzını belirler.</p> <p>Açıklamalar: Hikâyede Maupassant tarzı hikâyeye uygun eserler verilmeye devam edildiği söylenir (s. 175).</p>	<p>12. Sınıf IV. Ünite: Cumhuriyet Döneminde Olay Çevresinde Oluşan Edebî Metinler</p> <p>1. <i>Anlatmaya Bağlı Edebî Metinler (Hikâye-Roman)</i></p> <p>1. a. <i>Millî Edebiyat Zevk ve Anlayışını Sürdüren Eserler</i></p> <p>Kazanım 6. Cumhuriyet Döneminde tercih edilen hikâye tarzlarını belirler.</p> <p>Açıklamalar: 1950'li yıllara kadar Maupassant ve Çehov tarzı hikâye tarzlarından yararlandığı açıklanır. İncelenen metnin bu tarzlardan hangisine yakın olduğu öğretmen yardımıyla bulunur (s. 108).</p>
<p>12. Sınıf IV. Ünite: Cumhuriyet Döneminde Olay Çevresinde Oluşan Edebî Metinler</p> <p>1. <i>Anlatmaya Bağlı Edebî Metinler (Hikâye-Roman)</i></p> <p>d. <i>Modernizmi Esas Alan Eserler</i></p> <p>(Bu başlıkta detaylı bir şekilde modernizm hakkında açıklamalar yapılmıştır.)</p> <p>Kazanım 17. Varoluşçu yazarların örnek alınıp alınmadığını kavrar.</p> <p>Etkinlik Örnekleri: Öğrenciler, varoluşçuluğun özelliklerini araştırırlar (s. 182).</p>	<p>12. Sınıf IV. Ünite: Cumhuriyet Döneminde Olay Çevresinde Oluşan Edebî Metinler</p> <p>1. <i>Anlatmaya Bağlı Edebî Metinler (Hikâye-Roman)</i></p> <p>1. d. <i>Modernizmi Esas Alan Eserler</i></p> <p>(Bu başlıkta detaylı bir şekilde modernizm hakkında açıklamalar yapılmıştır.)</p> <p>Kazanım 6. Metinde varoluşçu yazarların örnek alınıp alınmadığını sorgular.</p> <p>Etkinlik Örnekleri: Öğrenciler, varoluşçuluğun özelliklerini araştırırlar (s. 112).</p>

<p>12. Sınıf IV. Ünite: Cumhuriyet Döneminde Olay Çevresinde Oluşan Edebî Metinler</p> <p><i>3. Cumhuriyet Dönemi Edebiyatının Genel Özellikleri</i></p> <p>Kazanım 7. Bireyin duyarlılığını esas alan sanatçıların, Batı'da gelişen edebî akımlardan nasıl ve niçin yararlandığını belirler.</p> <p>Kazanım 9. Modern dünya edebiyatına ait anlatma ve söyleme biçimlerine Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında nasıl yer verildiğini belirler (s. 186).</p>	<p>12. Sınıf IV. Ünite: Cumhuriyet Döneminde Olay Çevresinde Oluşan Edebî Metinler</p> <p><i>3. Cumhuriyet Dönemi Edebiyatının Genel Özellikleri</i></p> <p>Kazanım 7. Bireyin duyarlılığını esas alan sanatçıların, Batı'da gelişen edebî akımlardan nasıl ve niçin yararlandığını açıklar.</p> <p>Kazanım 9. Modern dünya edebiyatına ait anlatma ve söyleme biçimlerine Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında nasıl yer verildiğini açıklar (s. 114).</p>
---	---

Tablo 1 incelendiğinde 2005 ve 2011 programlarında Batı'nın yalnız edebiyatı yönüyle değil yaşayış, düşünüş, eğitim, hukuk vd. yönlerden tüm kültür özellikleriyle birlikte ele alındığı ve Batı'nın bir bütün olarak Türk edebiyatı üzerindeki etkisinin açıklanmaya çalışıldığı görülmektedir. Programlarda yer alan kazanım, etkinlik ve açıklamalar incelendiğinde Türk edebiyatının Tanzimat ve sonraki dönemlerinde Batı edebiyatının şiir, roman, hikâye ve tiyatro türündeki eserler üzerindeki etkisi öğrenciye kavratılmak istenmektedir. Ayrıca bu dönemde verilen söz konusu türlerde Batı'da gelişen Klasisizm, Romantizm, Parnasizm, Sembolizm, Realizm, Gerçeküstücülük, Varoluşçuluk gibi edebî akımların etkisinin öğrenci tarafından araştırılması istenmektedir. Programlarda dünya edebiyatından okutulacak metinler ile ilgili bazı açıklamalar bulunmakla birlikte bu metinlerin neler olduğu ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Yalnız 11. sınıfın roman ünitesinde bir etkinlik örneği olarak öğrencilerin Madame Bovary ve Anna Karenina romanlarını okuyarak eserlerin benzerliği açısından Aşk-ı Memnu romanı ile karşılaştırmaları istenmektedir. Bunun dışında ünitelerde dünya edebiyatından hangi metinlerin okutulacağına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Sonuç olarak 2005 ve 2011 öğretim programlarında yer alan kazanım ve etkinlikler incelendiğinde dünya edebiyatından alınan edebî eserler ve metin örneklerine yer vermekten çok öğrencilere Batı düşüncesini, kültürünü ve geleneğini tanıtmaya amaçının olduğu görülmektedir. Bu amaç temeline ise öğrencilerin Batı edebiyatının Türk edebiyatı üzerindeki etkisini daha iyi kavrayabilmesini sağlama gayesi bulunmaktadır.

2. 2015 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı

2015 yılı öncesi hazırlanan programların edebiyat öğretiminde kronolojik bir sıra takip ettiği, ünitelerin planlamasında Türk edebiyatının tarihî dönemlerinin dikkate alındığı görülmektedir. 2015 yılında düzenlenen programda ise ünite planlamasında metin türleri dikkate alınmıştır. Bir diğer ifadeyle üniteler, bir metin türünü merkeze alarak türün tarihî gelişimini göstermeyi amaçlamaktadır. Dünya edebiyatı özelinde değerlendirildiğinde programda yer verilecek metinlerin belli bir türün dünya edebiyatından örneğini temsil ettiği anlaşılmaktadır.

2015 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı'nın amaçlarının listelendiği bölümde dünya edebiyatı ile ilgili olarak, "Türk ve dünya edebiyatının farklı dönemlerinde yazılmış önemli eserleri yapı, tür, dil, içerik, bakış açısı gibi yönlerden değerlendirerek estetik zevk düzeylerini geliştirmeleri" (MEB, 2015, s. 3) amaç ifadesine yer verilmiştir. Ders kitabına alınacak metinlerin nitelikleri arasında ise şu maddeler bulunmaktadır:

Madde 7. Metinler dil, anlatım ve içerik açısından yazıldığı dönem ve anlayışın karakteristik özelliklerini yansıtan seçkin eserlerden alınmalıdır.

Madde 8. Dünya edebiyatından seçilen metinler, doğru ve nitelikli çevirilerden alınmalıdır (MEB, 2015, s. 19).

2015 programında kazanımların planlanmasında “Türk dili ve edebiyatına giriş, okuma, yazma ve sözlü iletişim” şeklinde derse giriş becerileri ile temel dil becerilerinin esas alındığı ve kazanımların dört başlık altında listelendiği görülmektedir. Programın okuma kazanımları başlığı altında metni anlama ve çözümlenme ile ilgili olarak “*Edebî türlerin Türk ve dünya edebiyatındaki önemli eserlerini tanır.*” (MEB, 2015, s. 26) kazanım ifadesine yer verilmiştir. Bu açıdan 2015 programında dünya edebiyatı metinlerine programın genel yapısına uygun olarak belli bir metin türünün örneği olması yönüyle yer verilmektedir. Ayrıca programda okuma süreçlerinde yer verilecek metinlerin “türün özelliklerini yansıtan metinler” ve “türün gelişimini yansıtan metinler” olmak üzere iki kategoride ele alındığı belirtilmektedir. Dünya edebiyatından seçilecek metinler ise türün gelişimini yansıtan metinler kategorisinde yer almaktadır. Bununla ilgili olarak “*Türk ve dünya edebiyatından türün değişim ve gelişimini temsil edebilecek metinler seçilir.*” (MEB, 2017, s. 37) açıklaması yapılmıştır. Sonuç olarak dünya edebiyatından seçilecek metinlerin programın genel yapısına uygun olarak tür özelinde ve söz konusu türün tarihsel gelişimini göstermek üzere yer verildiği anlaşılmaktadır.

Çelik (2018, s. 270), 2015 programının amaçları ile ilgili olarak dünya edebiyatı ve evrensel değerlerin öğretiminin ikincil düzeyde kaldığını, programın dünya ve evrensel değerlere mesafeli olduğunu ve kendi içine dönük kalmayı seçtiğini belirtmektedir. 2005 ve 2011 programlarıyla kıyaslandığında derste dünya edebiyatı metinlerine tür odaklı bir şekilde yer verilmesi daha planlı ve belirleyici olarak değerlendirilebilmekle birlikte dünya edebiyatı metinlerinin okutulmasındaki asıl hedefin ilgili türün Türk edebiyatı geleneği içerisindeki durumunu daha iyi açıklamak olduğu görülmektedir.

2005 ve 2011 programlarında ünite içerikleri, kazanım, etkinlik örnekleri ve açıklamalar bir arada verilirken 2015 programında kazanımlar ünitelerden ayrı olarak temel dil becerileri ile metinlerin anlatım özellikleri dikkate alınarak hazırlanmıştır. Buna göre 2015 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı’nda ünite süre, içerik ve açıklamaların verildiği bölümde dünya edebiyatından örnek okutulacak metin türleri ve açıklamalar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: 2015 TDE Öğretim Programı’nda dünya edebiyatından örnek okutulacak metin türleri ve açıklamalar

Sınıf	Ünite	Türü	Metin / Açıklama
9	8	Masal / Fabl	<i>Doğu edebiyatından bir masal örneği / Batı edebiyatından bir fabl örneği:</i> Türk ve dünya edebiyatındaki önemli masallara değinilir.
10	3	Destan / Efsane	<i>Dünya edebiyatının ilk destanlarından bir örnek:</i> Destanların, ait oldukları toplumun millî kimliğiyle olan bağı değerlendirilir.
10	5	Roman	<i>Dünya edebiyatından bir roman örneği:</i> Dünya edebiyatından alınan metin, roman türünün 19. yüzyıldaki klasik örneklerinden seçilir. Metinlerden hareketle Romantizm ve Realizm akımlarının romana etkisi değerlendirilir.
10	6	Tiyatro	Ø : Tanzimat tiyatrosu hakkında genel bilgiler verilir. Bu dönemde türün gelişimine katkı sağlayan sanatçılara değinilir, geleneksel Türk tiyatrosundan ve Batı tiyatrosundan ne şekilde yararlandığı kısaca açıklanır.

10	10	Deneme	Batı edebiyatından bir deneme: Batı edebiyatından alınan deneme örneğinin, türün ilk metinlerinden olmasına özen gösterilir.
11	2	Şiir	Ø: İncelenen metinler üzerinden Servetifünun döneminin şiir anlayışı açıklanır ve bu anlayışın oluşmasında Parnasizm, Sembolizm akımlarının etkisi vurgulanır.
11	6	Roman	Ø: Türk romanında modernizmin etkilerini yansıtan roman örneği üzerinden modernizm akımının metnin yapısını şekillendiren özellikleri ve modern romana özgü anlatım teknikleri (bilinç akışı, iç çözümleme, geriye dönüş) hakkında bilgi verilir. Türk romanında postmodernizmin etkilerini yansıtan roman örneği üzerinden postmodernizm akımının metnin yapısını şekillendiren özellikleri (üst kurmaca, metinler arasılık, fantastik öğeler, tarihe yönelme) ve anlatım öğeleri (pastiş, parodi, ironi) hakkında bilgi verilir.
11	7	Tiyatro	Ø: Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında tiyatro türünün gelişimi, yönelimleri genel olarak açıklanır. Batı edebiyatındaki tiyatro geleneği ile ilişkisi vurgulanır.
11	10	Söylev	Ø: Türün dünya ve Türk edebiyatındaki ilk örneklerine değinilir, bir söylev örneği olarak Göktürk Yazıtları'ndan bir bölüm incelenir.
12	1	Hikâye	Ø: İncelenen metinler üzerinden modern ve postmodern metinlerde kullanılan iç konuşma, iç çözümleme, bilinç akışı gibi anlatım teknikleri ile pastiş, parodi, ironi gibi öğelerin hikâyelerin oluşumuna katkısı açıklanır.
12	8	Eleştiri	Ø: Batılı anlamdaki edebî eleştirinin Tanzimat Dönemiyle birlikte başladığı ancak divan edebiyatındaki tezkirelerin, şairlerin hayatına ilişkin bilgilerin yanında eserlerinin niteliklerine dair kısa değerlendirmeleri de içerdiği, bu açıdan eleştiri türüne yaklaştığı belirtilir. Ayrıca divan edebiyatındaki hiciv, halk edebiyatındaki taşlamanın siyasi ve sosyal içerikli eleştiri örnekleri olduğu vurgulanır.

Tablo 2 incelendiğinde Batı ve dünya edebiyatından seçilecek örnek metinler; masal/fabl, destan/efsane, roman, deneme ve söylev türündedir. Bu planlamaya göre programda dünya edebiyatından 5 metin türünden alınacak 6 edebî metne yer verildiği görülmektedir. Seçilecek bu metinlerde türün dünya edebiyatındaki ilk veya önemli bir örneği oluşu ve ait olduğu toplumun kimliğini yansıtabilmesi gibi hususlar ön plana çıkmaktadır.

2015 programının kendinden önceki diğer iki programa göre dünya edebiyatının öğretiminde içerik bakımından daha yoğun olduğunu ve dünya edebiyatından okutulacak metinler açısından daha somut bilgiler sunduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca 2005 ve 2011 programlarına kıyasla dünya edebiyatının öğretiminde hedeflenen kazanımların yanı sıra yeni bir yaklaşımla ele alındığı görülmektedir. Buna karşın kendi içerisinde değerlendirildiğinde 2015 programında yalnız belli başlı türlere yönelik örnek metinlere yer verildiği, dünya edebiyatı ile ilgili örneklerin metin türlerinin ve programın geneline yayılmadığı görülmektedir.

Programda dikkat çeken önemli bir husus ise doğrudan bir metin okutmamakla birlikte Türk edebiyatını etkilemesi yönüyle çeşitli yönlerden Batı edebiyatına dair bilgilendirmelerin bulunmasıdır. Örneğin Tanzimat Dönemi'nde tiyatronun gelişiminde Batı edebiyatının etkisinin belirtilmesi; Romantizm, Realizm, Modernizm ve Postmodernizm gibi edebî akımların Türk roman ve hikâyeleri üzerindeki etkisinin açıklanması gibi hususlara vurgu yapılmaktadır. Bu açıdan 2015 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı'nda dünya edebiyatına metin türü merkeze alınarak daha planlı bir şekilde yer verilmiş olmakla birlikte dünya edebiyatı, ağırlıklı olarak Türk edebiyatı üzerindeki etkisi yönüyle ele alınmaktadır.

3. 2017 ve 2018 Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları

2017 ve 2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programları incelendiğinde genel açıklamaların yapıldığı giriş bölümü ile amaçların sıralandığı bölümde dünya edebiyatı ile ilişkilendirilebilecek herhangi bir açıklama ve amaç ifadesine rastlanmamıştır. Dünya edebiyatı ile ilgili olarak programda yer verilen ilk madde ders kitabına seçilecek metinlerin niteliklerinin sıralandığı bölümdür. Bu bölümde önceki programlarda da tekrar eden bir ifade olarak “*Dünya edebiyatından seçilen metinler nitelikli çevirilerden alınmalıdır.*” (MEB, 2017, s. 21; MEB, 2018, s. 16) maddesine yer verilmiştir. Bu açıdan bu programlarda da ders kitabı yazımında dünya edebiyatı metinlerinin çeviri kalitesine vurgu yapılmıştır.

2017 ve 2018 programlarında da 2015 programında uygulanan tür merkezli planlamaya devam edilmiştir. Bu açıdan ders kazanımları da yine benzer şekilde okuma, yazma ve sözlü iletişim becerileri etrafına belirlenmiştir. Okuma kazanımları ise şiir, öyküleyici metinler, tiyatro ve bilgilendirici metinler olmak üzere dört başlıkta ele alınmıştır. 2017 ve 2018 programlarında kazanımlar içerisinde dünya edebiyatı ile ilgili olabilecek iki kazanım bulunduğu ve bu kazanımların da şiir ve bilgilendirici metin türlerine yönelik olduğu tespit edilmiştir:

A.1.4. Şiirin nazım biçimini ve nazım türünü tespit eder.

b. Divan, halk ve dünya şiirinden gelen biçim ve türler ile şaire özgü yenilikler, buluşlar ve- varsa- bunların geleneksel biçim ve türlerle ilişkisi ele alınır.” (MEB, 2017, s. 24; MEB, 2018, s. 19).

A.4. 14. Türün ve dönemin/akımın diğer önemli yazarlarını ve eserlerini sıralar.

Önde gelen, temsil eden diğer yerli ve yabancı yazar ve eserlerden bahsedilir (MEB, 2017, s. 31; MEB, 2018, s. 26).

Bu ifadede şiir türünün Türk edebiyatının tarihî dönemleri itibarıyla nazım şekilleri ve türleri açısından yaşadığı değişim ve gelişimlere bağlı olarak dünya edebiyatının etkilerinin, Türk şiirine getirdiği yeniliklerin farkına vardırma amaçlanmıştır. Bu açıdan 2017 ve 2018 programlarında da 2015 programında ifade edildiği şekliyle Türk edebiyatı merkezde tutularak dünya edebiyatı daha çok Türk edebiyatı üzerindeki etkileri yönüyle ele alınmıştır. Ayrıca dünya edebiyatından seçilecek metinlerin temsil ettiği tür, dönem veya akımın önde gelen eserlerinden olması yönündeki ifade ise dünya edebiyatı metinlerinin yerinin daha sınırlı olduğu bu yüzden okutulacak metinlerde söz konusu hususlarla ilgili temsil gücünün yüksek olmasının beklendiği anlaşılmaktadır.

Programların ünite, süre ve içeriklerinin açıklandığı bölümde ise dünya edebiyatından örnek verilecek metin türleri Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: 2017-2018 TDE Öğretim Programlarında dünya edebiyatından örnek okutulacak metin türleri

Sınıf	Ünite	Tür	Metin
9. Sınıf	3. Ünite	Şiir	Şiir türünün dünya edebiyatından bir örneği
9. Sınıf	6. Ünite	Masal/Fabl	Doğu edebiyatından bir masal örneği Batı edebiyatından bir fabl örneği
9. Sınıf	6. Ünite	Tiyatro	Dünya edebiyatından bir tiyatro örneği
9. Sınıf	8. Ünite	Mektup/ E-Posta	Mektup türünün dünya edebiyatından bir örneği
10. Sınıf	2. Ünite	Hikâye	Hikâye türünün dünya edebiyatından bir örneği
10. Sınıf	4. Ünite	Roman	Dünya edebiyatından bir roman
10. Sınıf	11. Ünite	Destan/Efsane	Dünya edebiyatının ilk destanlarından bir örnek
12. Sınıf	6. Ünite	Deneme	Batı edebiyatından bir deneme
12. Sınıf	7. Ünite	Söylev	Söylev türünün dünya edebiyatındaki ilk ve önemli örnekleri

2015 programında ünite ve içerikler bölümünde dünya edebiyatından örnek metin okutulacak metin türleri masal/fabl, destan/efsane, roman, deneme ve söylev iken 2017 ve 2018 programlarında bu türlere ek olarak şiir, tiyatro, mektup/e-posta, hikâye türleri de eklenmiştir. Bu açıdan 2017 ve 2018 programlarında okutulacak dünya edebiyatı metinlerinin sayısı artırılmış, toplamda 9 farklı türe ve 10 metne yer verilmiştir. Programların dünya edebiyatı metinlerine ders sürecinde ne şekilde yer verileceğine dair açıklamaları ise Tablo 4'te gösterilmiştir.

Programların açıklamaları dikkate alındığında dünya edebiyatı metinlerinin derste belli bazı yönlerden ele alındığı görülmektedir. Bunlar; belli bir tür ile ilgili olarak Türk edebiyatındaki örnekleriyle karşılaştırma yapabilmek, ilgili türün dünya edebiyatındaki ilk veya yaygın olarak bilinen bir örneği olmak, edebî tür olarak belli yönlerden Türk edebiyatı metinlerini etkiliyor olmak şeklinde sıralanabilir. Bu sebeple 2017 ve 2018 öğretim programlarında da dünya edebiyatı metinlerine Türk edebiyatı metinlerinin daha iyi anlaşılması ve metnin gelişim süreci içerisinde Türk edebiyatının durumunu kavrayabilmek adına ikincil bir planda yer verildiği anlaşılmaktadır.

2017 ve 2018 programlarında dünya edebiyatı ile ilgili metinlerin sayı bakımından öncekilere göre arttığı, daha kapsamlı açıklamalar ile daha planlı bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Hemen hemen her türün öğretiminde Türk edebiyatına dair eserler ile beraber yabancı eser örnekleri de öğrencilerle paylaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu programlarda dünya edebiyatı ile ilgili daha fazla öğretim amacına, metin ve çalışmaya yer verilmeye çalışılmış, kazanımların sayısı da artırılmıştır. 2017 ve 2018 programlarına genel olarak bakıldığında 2005 ve 2011 programlarından itibaren dünya edebiyatı öğretiminin zaman içerisinde kapsamının genişlediği, dünya edebiyatının gerek metinler gerekse işleniş açısından daha belirgin bir konumda olduğu görülmektedir. Buna karşın 2017 ve 2018 programlarında da dünya edebiyatı metinlerine tür, şekil ve içerik açısından Türk edebiyatı metinlerinin özelliklerini daha iyi kavramak amacıyla yer verilmektedir. Bu yönüyle 2017 ve 2018 programlarında da dünya edebiyatı öğretimi ile ilgili olarak başlı başına bir amaç ve planlamanın bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 4: 2017-2018 TDE öğretim programlarında dünya edebiyatı metinleri ile ilgili açıklamalar

Sınıf	Ünite	Tür	Açıklama
9. Sınıf	3. Ünite	Şiir	Şiir türünün dünya edebiyatından bir örneğine yer verilir ve bu örneğin incelenen metinlerle karşılaştırılması sağlanır.
9. Sınıf	4. Ünite	Masal / Fabl	“Mantıku’t-Tayr”, “Martı”, “Hayvan Çiftliği” ve “Küçük Prens” gibi eserlerin fabl türü ile ilişkisi üzerinde durulur.
9. Sınıf	5. Ünite	Roman	Dünya edebiyatından bir roman örneğine yer verilir ve bu örneğin incelenen metinlerle karşılaştırılması sağlanır.
9. Sınıf	6. Ünite	Tiyatro	Dünya edebiyatından bir tiyatro örneğine yer verilir ve bu örneğin incelenen metinlerle karşılaştırılması sağlanır.
9. Sınıf	8. Ünite	Mektup/E-posta	Mektup türünün dünya edebiyatından bir örneğine yer verilir ve bunu inceledikleri metinlerle karşılaştırmaları sağlanır.
10. Sınıf	2. Ünite	Hikâye	Hikâye türünün dünya edebiyatından bir örneğine yer verilir ve bu hikâyenin incelenen metinlerle karşılaştırılması sağlanır.
10. Sınıf	4. Ünite	Destan/Efsane	Efsane ve destanların, ait oldukları toplumun millî kimliğiyle olan bağı; tarihi, kültürel ve toplumsal açıdan önemi üzerinde durulur. Türk destanları işlenirken millî ve manevi değerler üzerinde durulur.
10. Sınıf	5. Ünite	Roman	Dünya edebiyatından alınan metin, roman türünün 19. yüzyıldaki klasik örneklerinden seçilir. Öğrencilerin Türk ve dünya edebiyatından sinemaya uyarlanmış bir romanın filmi izlemeleri ve yorumlamaları sağlanır.
10. Sınıf	6. Ünite	Tiyatro	Tiyatro türünün dünya edebiyatından bir örneğine yer verilir ve bu örneğin incelenen metinlerle karşılaştırılması sağlanır.
10. Sınıf	8. Ünite	Haber	Haber metinlerinin sanat metinlerine kaynaklık edebileceği belirtilir. Dostoyevski’nin “Suç ve Ceza”, Orhan Kemal’in “Vukuat Var” adlı eserlerinin bir haberden yola çıkılarak yazıldığı üzerinde durulur.
11. Sınıf	1. Ünite	Giriş	Edebî eserlerin belli bir sanat anlayışı doğrultusunda yazıldığı, eserler toplamının da edebiyat ve sanat akımlarını oluşturduğu üzerinde durulur. Batı’da ve Türk edebiyatında oluşan sanat akımlarına metinler bağlamında kısaca değinilir.
11. Sınıf	6. Ünite	Roman	Dünya edebiyatı roman örneği 20. yüzyıldan seçilmelidir. Öğrencilere Türk veya dünya edebiyatından sinemaya uyarlanan bir romanın filmi seyrettiler söz konusu roman okutturulur. Roman ile film karşılaştırılması sağlanır.
12. Sınıf	3. Ünite	Şiir	Şiirler incelenirken gerekirse dünya edebiyatından ilgili şiir örneklerine yer verilir.
12. Sınıf	4. Ünite	Roman	Dünya edebiyatına ait roman örneği 20. yüzyıldan seçilmelidir.
12. Sınıf	6. Ünite	Deneme	Dünya edebiyatından alınan denemenin, türün ilk örneklerinden olmasına özen gösterilir.
12. Sınıf	7. Ünite	Söylev	Söylev türünün dünya edebiyatındaki ilk ve önemli örneklerine değinilir.

Tartışma ve sonuç

Zaman içerisinde küreselleşmenin, evrensel değerlerin, uluslararası kültür ve fikir alışverişinin önem kazanmasıyla birlikte edebiyat ve dil eğitiminde ulusal olanın yanı sıra uluslararası kaynaklara da yönelme yaşanmıştır. Dil ve edebiyat eğitiminde bu uluslararası kaynaklara Cumhuriyet döneminde hazırlanan dil ve edebiyat öğretim programlarında “dünya edebiyatı” adı altında yer verilmiştir.

Alanyazında edebiyat eğitimi süreçlerinde dünya edebiyatlarına yer verilmesinin gerekliliği üzerine çeşitli açıklamalar bulunmaktadır. Güzel (2006), edebiyat eğitiminin amaçları arasında öğrencilere estetik bir bakış açısı kazandırılması ve bu bakış açısının geliştirilmesi hususuna değinmektedir. Bunun için de derslerde edebî eserlerin tür ve tema bakımından karşılaştırmalı bir biçimde değerlendirilebileceğini ifade etmektedir. Ayrıca öğrencilere kültürel ve evrensel değerleri kazandırabilmek için dünya edebiyatının bütün şaheserleri okutularak Türk ve dünya klasikleri üzerinde karşılaştırmalı çalışmalar yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Göktürk (1986, s. 12) ise öğrencinin ilköğretim çağından itibaren mümkün olduğunca çok sayıda gerçek edebiyat metinleri ile karşılaştırılması ve edebiyat öğretiminde ulusalcı sınırlamaların dışına çıkılarak dünya edebiyatından olabildiğince çok sayıda tam metin okutulması gerektiğini belirtmektedir.

Dünya edebiyatı metinlerine yer verilmesi bakımından ilköğretim Türkçe ders kitaplarını ve öğretim programlarını inceleyen çeşitli çalışmalar da bulunmaktadır. Buna göre incelenen ders kitaplarında dünya edebiyatından metinlerin kullanılması konusunda farklılıklar bulunduğu, bazı kitaplarda bu metinlere hiç yer verilmezken bazı kitaplarda ise çok yer verildiği görülmüştür (Avcı, 2011). Akdeniz (2019, s. 1130-1331), incelediği ilköğretim Türkçe ders kitaplarında dünya edebiyatından 15 isme yer verildiğini ancak dört yıla ait bu toplam rakamın yeterli olmadığını belirtmiştir. Bu sonuçtan hareketle ders kitaplarının öğrencileri dünya edebiyatından yeterince haberdar edebilmesi adına beşinci sınıftan on ikinci sınıfa kadar hangi edebiyatlardan hangi metinlerin seçileceğinin kararlaştırılması önerilmektedir. Uysal (2016, s. 147) ise Türkçe öğretimi programlarında dünya edebiyatı dersi üzerine yaptığı araştırmada çokkültürlülük bağlamında yazılı eser-yazar ilişkisine ağırlık verildiğini, bu yazılı eserlerin ise ait oldukları kültür unsurlarını aşan, dünyaca ünlü ve genellikle roman niteliğinde eserler olduğunu tespit etmiştir.

Cumhuriyet dönemi Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarında dünya edebiyatı ilk kez 1929 müfredatında “Batı edebiyatından seçkin yazar ve eserlere yer verme” ifadesiyle yer almıştır. Ancak Cumhuriyet döneminde 1957 (%44), 1976 (%12), 1991-92 (%13), ve 2005 (%4) yıllarında hazırlanan öğretim programlarında dünya edebiyatı oranının giderek azaldığı görülmektedir (Arslan, 2012, s. 241-243). Araştırmamızda da 2005 ve 2011 programları ile ilgili benzer sonuçlara ulaşılmıştır. 2005 ve 2011 öğretim programlarının amaçlarında evrensel değer, kültür ve düşünce ifadeleriyle göndermeler yapılsa da doğrudan dünya edebiyatının öğretimine yönelik bir amaç ifadesi bulunmamaktadır. Dünya edebiyatından seçilecek metinler, öğrencinin Türk edebiyatındaki metinlerle karşılaştırma yapmalarına imkân verecek serbest okuma parçaları olarak değerlendirilmiş ve bu eserlerin ismi açıkça belirtilmemiştir. Dünya edebiyatı metinlerinin iyi çevirilerden alınması, ait olduğu edebiyat içerisinde seçkin bir konumda bulunması ve temsil gücünün yüksek olması beklenmektedir. Bu durum klasik eserlerden metinler seçilmesinin istendiği şeklinde değerlendirilmiştir.

2005 ve 2011 programları, ünite planlaması bakımından kronolojik bir yapıya sahiptir ve Türk edebiyatını tarihî dönemlere göre ele almaktadır. Bu açıdan programda yer alan kazanımlarda sık sık dönemin zihniyeti, düşüncesi ve yaşayış tarzı, etkili olan edebî gelenek ve akımlara vurgu yapılmaktadır. Dünya edebiyatı ile ilişkilendirilebilecek kazanımlar ise 11. sınıfta “Batı Tesirinde Gelişen Türk Edebiyatı” döneminden itibaren yer almaktadır. Kazanım ve etkinliklerde Batı edebiyatının gerek edebî türler gerekse edebî akımlar bakımından Türk edebiyatı üzerindeki etkisini göstermek amaçlanmaktadır. 11. sınıfın roman ünitesinde Aşk-ı Memnu ile karşılaştırma yapmak üzere Madame Bovary ve Anna Karenina gibi eserlerin adı belirtilmiş ancak bunun dışında dünya edebiyatından herhangi bir eser adına yer verilmemiştir. 2005 ve 2011 programlarında dünya edebiyatı, Batı edebiyatı

ile sınırlıdır. Programlarda doğrudan dünya edebiyatı öğretimine yönelik bir amaç ve kazanım bulunmamaktadır ve dünya edebiyatı açısından kapsamının dar ve yüzeysel olduğu görülmektedir.

Çelik (2018, s. 269), 2005 Türk Edebiyatı Öğretim Programı'nda evrensel okur yetiştirmek amaçlanmasına karşın dünya edebiyatına ait yazınsal ve öğretici metinlere yeterli düzeyde yer verilmediğini, ders kitaplarında dünya yazar ve şairlerinden yer verilen yapıtların ana metin olarak kullanılmadığını, Türk edebiyatını destekleyici metinler olarak sunulduğunu belirtmektedir. Ayrıca dünya edebiyatına ait yazınsal ve öğretici metinler, genellikle öğrencilerin ilgisini çekebilecek metinlerden seçilmemiştir.

2015 programında dünya edebiyatından eserlerin okunması ve incelenmesine yönelik bir amaç ifadesine yer verilmiştir. Dünya edebiyatı metinlerinin nitelikli çevirilerden seçilmesi gereği bu programda da belirtilmiştir. Program kazanımları içerisinde öğrencinin Türk ve dünya edebiyatından önemli eserleri tanımasını hedefleyen bir kazanım yer almaktadır. Dünya edebiyatından seçilecek metinlerin edebî türün Türk ve dünya edebiyatındaki değişim ve gelişimini temsil edebilecek örneklerden seçilmesi istenmektedir. Eser ismi belirtilmemekle birlikte dünya edebiyatından masal/fabl, destan/efsane, roman, deneme ve söylev türünde toplam 5 metne yer verilmiştir. Çelik (2018, s. 263); yazar, şair veya eser ismi verilmemesini program adına bir eksiklik olarak değerlendirmektedir. Programlarda Türk ve dünya edebiyatının seçkin yazar ve şairlerinin adlarının ve yapıtlarının; üzerinde uzlaşmış, geçmişten bugüne değeri artarak sürmüş yazınsal metinlerin, sanatçıların dil ve edebiyat ders kitaplarında yer alması gerektiğini belirtmektedir.

Metinler dışında Batı edebiyatında etkili olan ve Türk edebiyatını da etkileyen Romantizm, Realizm, Modernizm ve Postmodernizm gibi edebî akımların açıklanması istenmektedir. 2015 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı, önceki programlara göre dünya edebiyatına dair daha planlı ve somut açıklamalara yer vermekle birlikte Türk edebiyatı üzerindeki etkisi yönüyle ve Türk edebiyatındaki metinlerle karşılaştırmalar yapılmasına imkân sağlamak amacıyla yer almaktadır.

2017 ve 2018 öğretim programlarında dünya edebiyatına yönelik herhangi bir amaç ifadesi bulunmamaktadır. Ders kitaplarına dünya edebiyatı metinlerinin nitelikli çevirilerinin alınması vurgusu bu programlarda da yapılmıştır. Programlarda dünya edebiyatı ile ilgili iki kazanım yer almaktadır. Eser ismi belirtilmemekle birlikte masal/fabl, destan/efsane, roman, deneme, söylev, şiir, tiyatro, mektup/e-posta ve hikâye türlerinde olmak üzere dünya edebiyatından 10 metne yer verilmiştir. Dünya edebiyatından yer verilecek metinlerde; belli bir türün Türk edebiyatındaki örnekleriyle karşılaştırma yapmaya imkân sağlamak, ilgili türün dünya edebiyatındaki ilk veya yaygın olarak bilinen bir örneği olmak, edebî tür olarak belli yönlerden Türk edebiyatı metinlerini etkiliyor olmak nitelikleri aranmaktadır. 2017 ve 2018 programlarında dünya edebiyatı metinlerinin sayısı 2015 programına göre artmış ve kapsamı genişlemiştir. Buna karşın söz konusu programlarda da dünya edebiyatı öğretiminin programda başlıca bir amaç olarak ele alınmadığı, karşılaştırmalar yoluyla Türk edebiyatı metinlerinin gelişim süreci ve özelliklerini daha iyi kavramak amacıyla dünya edebiyatından metinlere yer verildiği görülmektedir.

Çelik (2018, s. 272), Türk dili ve edebiyatı öğretim programları ile ilgili yaptığı genel değerlendirmede dil ve edebiyat dersinin bir sanat eğitimi süreci olarak değil, bir kültür dersi olarak algılandığını, 2005 dil ve edebiyat dersi öğretim programından itibaren dünya edebiyatına kapanan kapıların tekrar açılmadığını ifade etmektedir. Araştırma bulgularının da bu durumu destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Yakın dönem Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarımızda dünya edebiyatı metinleri

ve konularına Türk edebiyatı öğretim sürecini desteklemek amacıyla yer verilmiştir. Yer verilen metin ve konular öğrenciye dünya edebiyatı ile ilgili geniş bir perspektif sağlamaktan çok Türk edebiyatı üzerindeki etkilerini öğrenciye kavratılabilmek ve karşılaştırma yapmak amacıyla ele alınmaktadır. Ortaöğretim düzeyi okullarda verilen dersler incelendiğinde öğrencilerin dünya edebiyatını tanıyabilecekleri başka bir derse rastlanmamıştır. Bu açıdan öğrencilerin program doğrultusunda hazırlanan ders kitaplarında yer alan metinler dışında ders içerisinde dünya edebiyatını tanıyabilecekleri başka bir kanal bulunmamaktadır. Bu açıdan elde edilen veriler ışığında öğrencinin dünya edebiyatını tanıması ve keşfedebilmesinde planlı ve programlı bir sanat öğretiminin gerçekleştirilmesi adına düzenlemeler yapılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Akdeniz, S. (2019). Ortaokul Türkçe ders kitaplarının Türk ve dünya edebiyatını temsil kabiliyeti açısından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(2), 1119-1136. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/46075/580141>
- Aliyev, J. (2019). Dünya edebiyatı açısından çevrilemezlik/ çevrilebilirlik. *Turkish Studies*, 14(4), 2029-2041. <http://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.22978>
- Altunbay, M. (2017). Türkçe öğretmeni adaylarının dünya edebiyatını takip etme düzeyleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(3), 433-449. <https://doi.org/10.16916/aded.331248>
- Arslan, M. A. (2012). *Türkiye dışı Türk edebiyatları ve dünya edebiyatlarının Cumhuriyet'ten günümüze ortaöğretim programları ve ders kitaplarındaki yeri* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Avcı, Ş. (2011). *Türkçe ders kitaplarındaki dünya edebiyatı metinlerinin içerik açısından incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- Bermann, S. (2018). Karşılaştırmalı edebiyat ve dünya edebiyatı (O. Tecimen, Çev.). *Notos*, 73, 27-37. <https://www.academia.edu/42838678/>
- Çelik, T. (2018). Türkiye'de 1924-2017 arası dil ve edebiyat dersi öğretim programlarına bakış. *Turkish Studies*, 13(4), 245-274. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13019>
- Damrosch, D. (2003). *What is world literature?*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Eckermann, J. P. (2007). *Yaşamının son yılında Goethe ile konuşmalar* (Çev. M. Kahraman). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Edman, T. B. (2019). Dünya edebiyatı ve izdüşümü: "tercümedya". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (16), 657-664. <https://doi.org/10.29000/rumelide.619683>
- Gökçe, B. (2019). İlk örneklerinden günümüze dünya edebiyatı. (O. Sevim & Y. Söylemez, Ed.). *Dünya Edebiyatı Araştırmaları* (ss. 1-16) içinde. Nobel Yayıncılık.
- Göktürk, A. (1986). Dil-edebiyat öğretiminde yeni yaklaşımlar. *Ortaöğretim Kurumlarında Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi ve Sorunları* (ss. 1-29) içinde. Türk Eğitim Deneği Yayınları.
- Güzel, A. (2006). Edebiyat eğitiminde amaçlar ve bu amaçlara yönelik yöntem teknik ve örnek uygulamalar. *Milli Eğitim Dergisi*, 34(169), 85-104. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/36938/422343>
- İbrişim, D. (2016). Dünya edebiyatı kavramına kısa bir bakış. *Oggito*. <https://oggito.com/icerikler/dunya-edebiyati-kavramina-kisa-bir-bakis/11677>
- İsen Durmuş, T. I. (2011). Klasik eserlere çocuklar nasıl yönlendirilmeli ve buna ilişkin batıdaki uygulamalardan örnekler. *Turkish Studies*, 6(3), 929-937. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.2552>
- Kalfa, M. (2013). Klasik eserler ve klasik eserlerin eğitsel işlevi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 171(171), 105-112. <https://www.acarindex.com/pdfs/171289>

- MEB (2005). *Türk edebiyatı dersi öğretim programı ve kılavuzu (9-12. sınıflar)*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB (2011). *Ortaöğretim Türk edebiyatı dersi 9, 10, 11 ve 12. sınıflar öğretim programı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB (2015). *Ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı dersi (9, 10, 11 ve 12. sınıflar) öğretim programı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB (2017). *Ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB (2018). *Ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı dersi (9, 10, 11 ve 12. sınıflar) öğretim programı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel araştırma: desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev. Ed., 3. baskıdan çeviri). Nobel Akademi. (Çalışmanın orijinali 2009'da yayımlanmıştır.)
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün & S. B. Demir, Çev. Ed.). Pegem Akademi. (Çalışmanın orijinali 2002'de yayımlanmıştır.)
- Sağlam, M. Y. (2014). Dünya edebiyatına uzanan yolda bir Türk romancı: Orhan Kemal. *Erdem*, (67), 87-104. <https://doi.org/10.32704/erdem.537456>
- Sebuktekin, H. (2006) Neden karşılaştırmalı edebiyat?. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 1-17. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/zgefd/issue/47963/606839>
- Uysal, B. (2016). The evaluation of world literature courses in Turkish language teaching departments based on conceptual field. *Journal of Education and Training Studies*, 4(10), 139-147. <http://dx.doi.org/10.11114/jets.v4i10.1795>
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yin, R.K. (2002). *Case study research: design ang methods* (3rd ed.). Sage Pbc.